
OSLOBODITE NACIJU – KOSMOPOLITIZAM ODMAH!

PER VIRTEN

S engleskog prevela Jelena Stakić

“Kosmopolita” je nekad bila pežorativna reč kojom su prokazivani Jevreji, anarhisti, pacifisti i ostali koji su odbijali da prihvate pozivanje na utvrđene granice nacija-država. Danas, na drugoj istorijskoj prekretnici, kosmopolitizam se vraća. Per Virten govori o tome šta znači biti kosmopolita danas, i kosmopolita u istorijskom smislu. Religija je uspešno odvojena od države, tvrdi on. Isto bi trebalo da se dogodi i s nacijom.

Dok su srpske granate gruvale po Vukovaru, gradu u severoistočnom delu Hrvatske – jezivo predskazan je sistematske okrutnosti kojom će se odlikovati kasniji jugoslovenski ratovi – čitao sam roman *Na Drini ćuprija* koji je 1950. napisao Ivo Andrić. I dalje se živo sećam jednog lika iz tog romana u kom je data hronika života u varoši Višegradu od 16. veka do Prvog svet-skog rata; hotelijerke Lotike, Jevrejke, odrešite ali duboko nesrećne žene. U poslednjih nekoliko godina sjaj tog sećanja samo je jačao, a kad god bih naišao na poznata imena Žan-Marija Le Pena, Pije Kjer-sgarda, Jerga Hajdera – ili gledao kako zapadne vlade jedna za drugom pozivaju na ogromna utvrđenja kako bi Evropu zatvorili pred ostatkom sveta – Lotika mi se pojavljivala u svesti kao simbol jednog drugačijeg poretka.

Poreklom iz Poljske, došla je pešice u Višegrad gde je otvorila “Hotel zur Brücke”, najvišu zgradu kojom se mogao pohvaliti značajni gradić. U ono vreme, turska carevina izgubila je svoj hegemonijski položaj i Bosna je postala pokrajina u dvojnoj Austro-ugarskoj monarhiji. Izvorno stanovništvo sastavljeno od muslimana, pravoslavnih hrišćana i Jevreja izmešalo se sa useljenicima iz ostalih delova Evrope, i zahvaljujući njihovim vezama gradić je živnuo.

Noću se Lotika zaključavala u malu kancelariju u koju niko nije imao pristupa. Tamo, za

stolom koji se nije video od pisama, dokumenata, isečaka iz austrijskih novina i lutrijskih izveštaja iz svih krajeva Evrope, ona je vodila svoj drugi i, možda, puniji život. Iz tog pretrpanog prostora dopisivala se s poznanicima u celoj Istočnoj Evropi, finansirala univerzitetske studije svojih mladih rođaka u Galiciji, davala uputstva za sklapanje brakova, komentarisala tekuće događaje u velikim gradovima, kupovala i prodavala akcije na bečkoj berzi, ili proučavala finansijske vesti iz dalekih metropola. Duboko se usadivši u multietničku svakidašnjicu u Višegradu, Lotika je bila i deo bezgranične jevrejske mreže koja je povezivala ljude razdvojene velikim razdaljinama. U suštini, dom je bio mnoštvo mesta. Višegrad je bio grad u kom joj se nalazio dom, ali njena istinska domovina bila je skup veza koje su iskršavale kad god bi se povukla u svoju kancelariju. Stoga su se, dok je u jednom značajnom ruralnom gradiću vodila kosmopolitski život, značenja izraza kao što su dom, identitet i pripadanje počeli kod Lotike preklapati.

U 18. veku Volter i ostali filozofi Prosvetiteljstva formulisali su osnovna načela jedne kosmopolitske politike. Po njima, domovina je naprosto značila republiku: političku zajednicu u kojoj zakon, sloboda i suverenitet zamenjuju represiju koju sprovodi iskvarena monarhija, i ta zajednica kao takva nije bila označena određenom kulturom, jezikom ili etnicitetom. Volterova država bila je republika, a ne nacija-država.

No, kosmopolitski tekst *par excellence* postaće klasični *Večni mir* Imanuela Kanta iz 1785. Ako se Volter zanimao za unutrašnje uslove republike, Kant se usredsredio na odnos između republika i međunarodnog pravnog sistema. Njegove su ideje do izvesne mere ostvarene kroz Ujedinjene nacije, deklaraciju o ljudskim pravima, i različite međunarodne konvencije. Volterovu republiku je, s druge strane, u prah i pepeo smrvio nacionalizam. S vremenom je *kosmopolita* postao podsmehljivi sinonim za Jevreje, komuniste, anarhiste, pacifiste i sve druge koji su odbijali da prihvate zahteve za etničku, kulturnu, jezičku i religijsku homogenost postavljene u ime nacije-države. Hladni rat ne samo što je uspešno podelio svet nego se uz to postarao da se kosmopolitska načela srozaju na nivo privatnog sanjarenja. Posle pada Berlinskog zida, međutim, te su se perspektive vratile u međunarodnu raspru gde, kao oruđe koje nam pomaže da odgovorimo na pitanje šta i kakva neka zemlja ili država treba da budu, i kako treba da izgleda život u jednom svetu bez granica, bacaju novu, ali upadljivo poznatu svetlost na međunarodni (ne)red.

A pre nekoliko godina, kad sam čitao jednu sasvim drugačiju knjigu, *New and Old Wars (Novi i stari ratovi)* od Meri Kaldor, britanskog istraživača mira i sukoba, odjednom sam se setio Lotike i njenog radnog stola. Poenta Kaldorove jeste da je rat u Bosni protivstavio dva različita pogleda na svet: nacionalistički, strogo etnič-

ki i isključujući pogled, spram kosmopolitske ideje pluralizma i uključivanja. Njeno najvažnije otkriće, međutim, bilo je da kosmopolite nisu uvek oni od kojih biste očekivali da to jesu.

Ispostavilo se da su oni koji su branili kosmopolitske ideje često živeli u gradićima i selima gde su krili izbeglice, spasavajući ih od etničkog čišćenja i utirući put trajnoj koegzistenciji. Mnogi od njih nikad nisu pohađali univerzitet, čak ni napuštali mesto u kom su rođeni. Suprotno njima, mnogi najmilitantniji hrvatski i srpski nacionalisti na mnogo su načina vodili ono što smo skloni da smatramo kosmopolitskim životom: školovani na stranim univerzitetima, osećali su se kao kod kuće na svim velikim aerodromima širom sveta, i mogli su opušteno da pričaju sa svetskom političkom i finansijskom elitom. Ipak, oni su zastupali etno-fašističku politiku. Tako je Kaldor vrlo uspešno pobila tvrdokornu i u osnovi pogrešnu pretpostavku: da kosmopolitsku tradiciju uvek predstavlja obrazovana elita, dok nacionalističke i netolerantne planove kuju neobrazovani seljaci.

179 Pošto je onako jasno pokazao užasne posledice galopirajućeg nacionalizma i etnifikacije, rat u Jugoslaviji otvorio je oči većini Evropljana. Još se jednom učinilo da je mogućna alternativa za nacionalizam kosmopolitska tradicija. U teoriji, pojava rasističkog, desničarskog evropskog nacionalizma neprijateljski nastrojenog prema Muslimanima, Jevrejima ili svakom tamnoputom, i protivnog otvorenim granicama i evropskoj integraciji može, u stvari, stvoriti sličan efekat i odvesti situaciji u kojoj se nacionalizam čini kao sve manje i manje moguća alternativa.

Kosmopolitizam nudi stanovište koje povezuje nekoliko uporedo vođenih diskusija: o uticaju multikulturalizma i globalizacije; o lokalnom i globalnom, o sebi i drugima. Ali istinska snaga povratka kosmopolitizma potiče od toga što kosmopolitizam više ne stvara samo teorija, nego on potiče od stvarnih društvenih uslova, od živih iskustava – sasvim u duhu načina na koji je Lotika živela svoj život u *Hotel zur Brücke*. Kao što u svom predgovoru piše četvoro urednika nedavno objavljene antologije *Cosmopolitanisms*, kosmopolitsko se pojavljuje na “donjem kraju” društvene hijerarhije:

Danas su kosmopolite često žrtve modernosti, njih je na cedilu ostavila kapitalistička pokretljivost naviše, a lišeni su utehe i običaja nacionalne pripadnosti. Izbeglice, ljudi iz dijaspore, i migranti i prognanici predstavljaju duh kosmopolitske zajednice.

Zajedno s Ričardom Folkom (Falk) i Meri Kaldor, koji su oboje stručnjaci za međunarodno pravo, politički naučnici Dejvid Held i Danijele Arkibuđi (Archibugi)

su tokom 90-ih neprestano nastojali da razrade kosmopolitski odgovor na političke izazove globalizacije. Iako je demokratija postala norma za domaće političke uslove posle 1989, Held i Arkibuđi tvrde da su multilateralni odnosi i dalje uglavnom skriveni iza kamuflaže diplomatije, i da na međunarodne odnose mnogo manje utiču demokratski pokreti. U stvari, Ujedinjene nacije, Međunarodna monetarna unija, Evropska unija i druge institucije obavljaju svoje poslove kao da se nije dogodilo ništa. Pristup javnosti informacijama ograničen je, i građani ne mogu da zatraže da im oni na vlasti polože račune.

Held i Arkibuđi se boje da će u gusto globalizovanom svetu autoritarni oblici upravljanja poraziti demokratske oblike. Da bi parirala takvim tendencijama, međunarodna zajednica mora da postane toliko demokratska da bude u stanju da totalitarne režime natera na sve veću otvorenost i demokratiju. Bez kosmopolitske demokratije lokalna angažovanost naprosto neće opstati. "Ona za cilj postavlja stvaranje jedne demokratske zajednice koja će i obuhvatati demokratske države i prolaziti kroz njih", pišu oni.

Očigledno, konvencije i međunarodni sporazumi koji su uspešno ograničavali suverenitet nacije-države inspiracija su za Helda i Arkibuđija, koji i dalje smatraju da se ti procesi moraju još više otvoriti i postati još egalitarniji. Takva težnja zapravo osporava jedno osnovno shvatanje: da demokratija funkcioniše samo u granicama nacije-države i u okruženju koje se odlikuje kulturalnom sličnošću.

180

A to je pravo teran na kom se odigrava ključni sukob između postojećeg sistema nacija-država i tradicije kosmopolitske ideje.

Za kosmopolite, politika, demokratija, i javna otvorenost – grčka *Agora* – predstavljaju stecište na kom se može stvoriti kolektivni identitet za zemlju i solidarnost između njenih građana. Kulturalna sličnost i nacionalna zajednica nisu preduslovi za demokratiju. Baš naprotiv, demokratija se može sastojati od mnogih nacija, religija i kultura. U republikanskoj tradiciji Hane Arent i Jirgena Habermasa raznovrsnost i razlika su sredstva a ne smetnja.

Held i Arkibuđi su pokušali da pobliže odrede svoj pojam međunarodnog kosmopolitizma i sugerisali da, u prvom redu, treba reformisati Ujedinjene nacije. Pošto već sačinjavaju potencijal za globalnu političku *agoru*, one se mogu ojačati kao forum za međunarodne razgovore i demokratske odluke. Danijele Arkibuđi preporučuje da ta organizacija uspostavi i drugi dom, generalnu skupštinu ljudi koji su izabrani neposredno, a da se Savet bezbednosti reformiše tako da se ukine pravo veta, ili bar oteža njegova primena. On se zalaže za jači međunarodni sud za ljudska prava koji bi dopuštao i tužbe pojedinaca i, jasno, Krivični ratni sud (koji je sada obuhvaćen Međunarodnim krivičnim sudom).

Takva strategija očigledno podriva nacionalni suverenitet i još više do-
vodi u pitanje sistem suverenih nacija-država koji je posle Vestfalskog mira 1648.
bio uspostavljen kao norma. Vredi ponoviti da je cilj kosmopolitizma da prednost
daje demokratiji i njenoj politici, a ne suverenitetu nacije-države.

Helda ponekad kritikuju zbog načina na koji bi njegove ideje kosmopo-
litske i globalne demokratije u praksi mogle odvesti visokocentralizovanoj svetskoj
vladi koja bi sprovodila autokratski oblik vlasti. To je značajna primedba, i primedba
koju je priznavao još Imanuel Kant kad je pisao *Večni mir*. No Held se postarao da is-
takne da autonomija svake pojedinačne zemlje neće nestati, nego da je ona, zajedno
sa jakim regionalnim i demokratskim institucijama kao što je Evropska unija, upravo
kičma celog sistema. Kao i u tradiciji federalizma, vlast ipak mora da potiče odozdo i
da bude delegirana naviše. Takav se model može videti kao tkivo sastavljeno od odno-
sa demokratske vlasti na različitim nivoima i na različitim mestima koje nastoji da ob-
uhvati interese globalnog – što je kosmopolitski model. Ako je tako, moramo nast-
aviti da nastojanja da se stvore grandiozni i sveobuhvatni sistemi posmatramo sa zdra-
vom dozom skepticizma, a verzija Helda i Arkibuđija u tom pogledu nije izuzetak.

181 Pitanje je koliko вреди Heldov optimizam u svetu koji je posle II. sep-
tembra 2001. na putu da bude restrukturisan prema američkom “Ratu protiv tero-
rizma”. Po tome scenariju, Ujedinjene nacije i druge globalne institucije počele su
da igraju sporednu ulogu, a ovaj obrt događaja je razlog što moramo još hitnije in-
sistirati na drugačijem i većma demokratskom međunarodnom poretku.

U većma svakidašnjoj ravni nacionalni suverenitet dovode u pitanje i
oblici migracije kojima nastaje pojava o kojoj razni naučnici govore kao o transna-
cionalnoj mreži.

Ranih 90-ih sociolog Pegi Levit iznela je dokumentaciju o životu gra-
đana u selu Miraflores, u Dominikanskoj Republici, kako onih koji su ostali tamo
tako i onih koji su otišli u SAD te sad nastanjuju deo Bostona poznat kao Jamajka
plejns. Veza između ta dva mesta bila je i ostala jaka – dvoje od troje građana u Mi-
rafloresu imaju rođake u Jamajka plejnsu – a kontakti između njih uspostavljaju se
ne samo svakodnevno nego i na svim nivoima društva: ljudi, novac, i način života le-
te tamo-amu. U svojoj knjizi *Transnational Villagers (Transnacionalni seljani)*, Levit o toj
pojavi govori kao o transnacionalnom selu.

Migracija utiče i na pojedinačna sela, i na celu naciju Dominikanske
Republike. Skoro 10% dominikanske populacije sad živi u SAD, a iznos finansijskih
transakcija koje ti ljudi prave ravan je, otprilike, polovini nacionalnog budžeta.
Drugim rečima, Dominikanska Republika veoma mnogo zavisi od svojih iseljenika,
te je zemlja zato počela da institucionalizuje veze između “dijaspore” i domovine.

Političke stranke sad namenjaju mesta u svojim izvršnim odborima američkim Dominikancima, i imaju lokalne organizacije u Bostonu i Njujorku, gde u svoje kampanje ulažu velike svote novca. Godine 1996, zemlja je dopustila dvojno državljanstvo, a naredne godine izborni zakoni su promenjeni tako da je Dominikancima koji su izgubili dominikansko državljanstvo da bi stekli američko dato kako pravo da glasaju, tako i pravo da se kandiduju za neku funkciju. Ovaj drugi potez predstavlja revolucionarnu promenu u tome kako jedna nacija-država funkcioniše i vidi sebe. Granice Dominikanske Republike – u smislu zemlje i državljanstva – naprosto su postale zamagljene i porozne. U kongresu Dominikanske Republike postoji nekoliko predstavnika iz SAD, a u toku su razgovori kojima bi se obezbedilo da Njujork, u političkoj geografiji zemlje, zvanično postane izborni okrug.

Levit opisuje kako je migracija preobrazila i narod i državu, kako se i jedno i drugo prilagođavaju sistemu, i stvaraju sistem koji ima potencijal za otvorenu i kosmopolitsku politiku, ali koji, paradoksalno, može odvesti i nečem sasvim suprotnom; jačoj etnifikaciji nacije-države. Političke vrednosti određuju koji će ishod prevladati, ali sasvim je moguće da je Dominikanska Republika na putu da postane “transnacionalna zemlja”.

Slični, ali ne tako očigledni procesi odigravaju se i u Zapadnoj Evropi. Možete ostati turski državljanin a istovremeno uživati u bezmalo svim građanskim pravima u Švedskoj, zemlji u kojoj živite i radite, ali možda ne želite da postanete njen državljanin. Ranije uziman kao nešto što se po sebi razume, odnos između nacije-države i državljanstva rastapa se iz dana u dan. Državljanin Evropske unije ima pravo da glasaju lokalno bez obzira na to gde im je izdat pasoš, što uvećava potencijal Evrope kao kosmopolitskog kontinenta, ali koji u sebi i po sebi ne može da jamči automatsko uspostavljanje takvog sistema. Takav ishod može nastupiti samo iz svesnog političkog izbora između različitih vrednosti i pogleda na svet.

Na sva ta pitanja svetlost baca svađa oko multikulturalnog. Shvatanje nacije-države počiva na ideji zajedničkog porekla i zajedničkih kulturnih vrednosti, koja seže u prošlost do evropskih ranih filozofija razvijenih u 17. i 18. veku. Migranti su morali da prihvataju podređenost, pošto su zbog same svoje “različitosti” predstavljani kao pretnja nacionalnoj harmoniji i ravnoteži. Jedan citat, čiji je autor danski političar Birte Ron Hornbeh (Rrnn Hornbech) ilustracija je te tendencije:

Danska je zemlja sazdana oko jednog naroda (...) Dansko hrišćanstvo, istorija, kultura, shvatanje demokratije i naša mišljenja o slobodi moraju i dalje biti temelj na kom počiva Danska. (...) Mi ne želimo Dansku u kojoj će Danac postati privremena etnička manjina i u kojoj će naša sloboda biti oduzeta.

Uporedo s ovom idejom nalazimo kosmopolitsku multikulturalnu perspektivu koja obuhvata raznovrsne i trajne pokrete koji prekoračuju sve nepomerljive etničke, kulturne i religijske granice vezane uz identitet. Posledica takvog stava je da se veza između nacije-i-države mora preseći. Švedska ne može da i dalje vidi sebe kao državu švedske nacije, nego kao državu i domovinu koju sačinjava mnogo nacionalnosti. Još jednom se vraćamo jezgru problema u kom se moramo boriti sa izrazima nacija, etnicitet, identitet i kultura. U stvari, jedan od ciljeva kosmopolitskog gledanja jeste da preoblikuje te pojmove, da im ubrizga novo značenje i zameni destruktivnu energiju koja je izazvala onoliko mnogo ratova i osvajanja. Nacija i etnicitet moraju se odvojiti od politike i države isto onako kao što se od njih odvojila religija. U praksi, kosmopolitsko gledanje znači da rasističke pokrete i partije treba videti kao integralne, ali i neprihvatljive izraze evropske tradicije mišljenja.

183 Društvo antirasizma i multikulture ne može počivati na istim osnovnim temeljima kao nacionalizam. Vlade Zapadne Evrope odabrale su put najmanjeg otpora da bi se odbranile od nasrtaja desničarskog nacionalizma: jače granice, stroži policijski nadzor, kao i veće isticanje nacionalne i kulturne homogenosti. Kosmopolitska tradicija naglašavala je da ovu negativnu spiralu decenijama tvore veze između rasne filozofije, nacionalizma i nacije-države. Imajući to na umu, Evropa mora da na Evropsku uniju i imigraciju gleda kao na priliku da se oslobodi nasleđa nacionalizma i da od sada pusti da politika javne sfere zauzme mesto nacije, rase i etniciteta.

Kao što sam već nagovestio, na račun kosmopolitskog se može izneti niz značajnih zamerki. Ne samo što možemo da raspoznamo obrise jedne globalne super-države, nego se moramo boriti i sa nacionalističkom zamerkom da je preduslov za demokratiju homogena kultura, i iznova razmisliti o klasičnom pitanju koliko zaista obuhvatnu demokratiju želimo. Možda se može obuhvatiti samo jedna ograničena oblast – grad, zemlja ili region – kako ishod ne bi bio rasparčanost i praznina.

Moramo pažljivo razmotriti kosmopolitski savez sa povlašćenom društvenom elitom bez korena. Jučerašnja anarhistička aristokratija danas je ekspertski kadar koji sa sastanaka odbora juri na savetničke komisije – to su ljudi koji uglavnom nemaju društvenih veza sa mestima i drugim ljudima. Za njima ostaju tendencije globalne kulturalne homogenizacije i komercijalizacije u ime velikih multinacionalnih korporacija, nešto što na dugi rok gledano pretilo da ugasi lokalne sisteme i uslove za političku akciju.

U ovom zanimanju za kosmopolitsko jedan veliki sukob ostaje nerešen, a to je sukob između univerzalnog i posebnog. U antologiji *Cosmopolitics* (priređivači: Phen Cheah i Bruce Robbins) niz filozofa, antropologa i sociologa kulture suočava se s tom klasičnom dilemom.

Immanuel Kant i rane kosmopolite uzimali su postojanje velikog broja moralnih pravila koja su valjana svugde i u svim uslovima kao nešto što se po sebi razume. Ali pojam univerzalnog kako ga je formulisao evropski centar oduvek je kritikovan. Postoje li bilo kakve večne vrednosti? Ili su posredi zapravo tačke gledanja koje se neprestano menjaju i razvijaju, i koje iskustvo i pomno kritičko ispitivanje neprestano iznova formulišu? Ne postoji li, stoga, izvestan relativizam nužan za jedno viđenje demokratije u kom su u središte postavljeni dijalog i građansko društvo? Mnoge feministkinje i postkolonijalni mislioci pokazali su kako univerzalizam teži da prikrije nepravedan poredak i neravnopravnu primenu moći. Oni tvrde da je univerzalni svet na način “Ja razuman, ti Džejn” uvek prefabrikovan iz centra vlasti, a potom nametnut periferijama.

Iako su u antologiji prikazana različita rešenja za ovaj sukob, mnogim rešenjima zajedničko je jedno: zasnovanima na kritici univerzalizma, njima se i dalje priznaje da se moraju stvoriti neki vidovi globalnih pravila i vrednosti. Zanimljivo, danas se ovi formulišu iz drugačijih uglova nego što su uglovi povlašćenih; formulišu ih dominikanski migranti, kurdske izbeglice, Palestinci bez države, starosedeooci bez zemljiša sa Čapasa. Antropolog Džejms Kliford to formuliše kao “kosmopolitizam viđen bez univerzalističke nostalgije”, i predlaže, u nastojanju da izbegne zamku disciplinovanja i centralizacije, ideju o mnogim neusaglasivim kosmopolitizmima.

184

Liberalni filozof Kvame Antoni Apijah (Appiah) – koji je rođen u Gani, ali radi u SAD – priča nam, u jednom od zanimljivijih priloga u toj knjizi, kako je on kosmopolitski pogled na svet nasledio od svog oca, čoveka kog opisuje kao “ukorenjenog kosmopolitu”. Po Apijahu, stav da se bude patriotski građanin u multietničkoj Gani, ali i kosmopolitski patriota, nastao je iz kolonijalnog uticaja, školovanja njegovog oca u Londonu, i iz lokalne Asante-kulture.

Duboko usađen u mesto i kulturu, njegov je otac ipak smatrao da su koreni bezvredni ako se ne mogu poneti. Kad je umro, njegova su deca pronašla jedno njegovo pismo u kom je pokušao da formuliše i da im prenese svoj pogled na svet. “Pamtite da ste građani sveta”, pisao je, i nastavio govoreći im da imaju prava da žive gde god hoće, ali da, isto tako, imaju i obavezu da daju sve od sebe da svako mesto gde su živeli ostave “boljim nego što su ga našli”.

Kosmopolitski patriota mora, dakle, osećati moralnu i političku odgovornost koja se pruža van sopstvene nacije i sopstvene domovine, piše Apijah. To nije samo osećaj odgovornosti za ceo ljudski rod, nego uključuje i razumevanje da postoje različiti lokalni oblici ljudskog života u kom “ne treba da s ljudima iz drugih kultura postupamo na civilizovan način *uprkos* razlikama između nas i njih, nego treba da ih dočekamo na human i civilizovan način *kroz* naše razlike.”

Godine između pada zida 1989, i terorističkih napada na Njujork i Vašington 2001. prizivale su kosmopolitizam kao način života i kao pogled na društvo, ali i kao tumačenje savremenih stvarnosti i ličnih sudbina prelaženja granica koje se navikavamo da sve češće srećemo. Američki rat protiv terorizma sad preti da okonča kosmopolitizam kao realističan i mogućan put za društvo: zidovi se ponovo podižu, pa i utvrđuju, nacionalnost se istura napred, a postoji i mnoštvo govora o tome da su definisane i homogene kulturalne sfere u sukobu jedna s drugom. Ali, za milione ljudi kosmopolitizam je iskustvo svakodnevnog življenja, on oblikuje oruđa kojima se upravlja važnim delovima svakodnevnog života i podriva poredak sveta koji Rat protiv terorizma pokušava da nam naturi. Kosmopolite nam više ne nude Utopiju, nego sasvim realističnu kontrastrategiju za represivnu sliku sveta koja je bila veoma dugo povlašćena.

I na kraju, šta se dogodilo s Lotikom u Višegradu?

Prvi svetski rat grubo je okončao njeno uspešno vođenje hotela. Bežeći s porodicom, doživela je živčani slom i povukla se u nemu tamu apatije. Nekoliko godina pre rata, njena kosmopolitska radinost u tajnoj kancelariji na spratu hotela počela je da se raspada. Svet je postajao sve klaustrofobičniji, sve do 30-ih, kad su Drugi svetski rat i gvozdena zavesa ne samo uništili ostatke njenog sistema nego su ceo njen način života pretvorili u davne uspomene.

Okončala je život kao izbeglica u Sarajevu, gradu koji je nekoliko godina nakon što sam pročitao Andrićev roman bio kao kakav mikrokosmos Lotikinog sveta – pokušaj da se, protivno svim izgledima, odbrani ideja jedne kosmopolitske Evrope i pobuna protiv nacionalističke težnje etničkoj homogenosti i konačnim granicama.

© The author/Arena

© Eurozine (www.eurozine.com)